

Utjecaj spolnih stereotipa na atribuciju uspješnosti

Gvozdić, Kristina

Master's thesis / Diplomski rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:378989>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-23**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera

Filozofski fakultet u Osijeku

Studij psihologije

Kristina Gvozdić

UTJECAJ SPOLNIH STEREOTIPA NA ATRIBUCIJE USPJEŠNOSTI

Diplomski rad

prof. dr. sc. Igor Kardum

Osijek, 2012.

SAŽETAK

Istraživanje je provedeno s ciljem provjere utjecaja spolnih stereotipa na atribucije uspješnosti drugih ljudi. Sudionici su bili učenici 7. i 8. razreda OŠ „Retfala“ iz Osijeka, njih ukupno 104, od toga 53 djevojčice i 51 dječak. Svaki sudionik je ispunjavao *Russellovu skalu atribucije*, tj. subskalu mjesta uzročnosti te skale, nakon što je pročitao priču koju je trebao procijeniti. Postojale su četiri verzije priče u kojima je variran spol aktera i vrsta zadatka koju on obavlja, a u svakoj priči akter doživljava neuspjeh. Svaki sudionik je procjenu vršio za sve četiri priče. Rezultati su obrađeni tromjernom analizom varijance za mješovite uzorke, pri čemu su nezavisne varijable bile spol sudionika, spol aktera i vrsta zadatka u priči, dok je zavisna varijabla bio rezultat procjene na *Russellovoj skali atribucije*. Rezultati su pokazali statistički značajan interakcijski efekt spola aktera i vrste zadatka na procjene. Utvrđeno je da se neuspjeh žene u muškom zadatku pripisuje internalnijim faktorima nego neuspjeh muškarca u tom zadatku, a neuspjeh muškarca u ženskom zadatku internalnijim faktorima nego neuspjeh žene u tom zadatku. Glavni efekt spola sudionika se nije pokazao statistički značajnim, ali je zbog veličine učinka na toj varijabli dodatno istražen i pokazalo se da kod dječaka postoje gore navedene razlike, dok kod djevojčica one ne postoje. Djevojčice smatraju da je neuspjeh muškarca u tipično ženskom zadatku uvjetovan internalnije nego njegov neuspjeh u tipično muškom zadatku, u svim drugim varijantama ne prave razliku u procjenama.

Ključne riječi: atribucije, spolni stereotipi, *Russellova skala atribucije*, mjesto uzročnosti, model kauzalnih shema

SADRŽAJ

UVOD.....	3
Model kauzalnih shema.....	4
Model kovarijacije.....	4
Model odgovarajućeg zaključivanja.....	5
Pristranosti u atribuiranju.....	6
Stereotipi.....	7
CILJ ISTRAŽIVANJA.....	10
PROBLEM ISTRAŽIVANJA.....	10
HIPOTEZE.....	10
METODA.....	10
<i>Instrumenti</i>	10
<i>Sudionici</i>	11
<i>Postupak</i>	11
REZULTATI.....	12
RASPRAVA.....	16
ZAKLJUČAK.....	21
LITERATURA	
PRILOZI	

UVOD

U svakodnevnom životu ljudi nastoje razumjeti i predvidjeti ponašanje drugih ljudi i samim time predvidjeti promjene koje će se dogoditi u njihovoj okolini. Socijalne psihologe prilikom proučavanja ovih procesa najviše zanima čemu ljudi pripisuju uzroke vlastitog ponašanja i ponašanja drugih ljudi. Upravo ta percepcija uzroka ponašanja zaslužna je za stupanj odgovornosti koji ćemo nekoj osobi pripisati za njezina djela (Zvonarević, 1989). Kako bismo razumjeli važnost ovakvih atribucija, važno je napomenuti kakvu funkciju ima taj proces. Ljudi traže objašnjenja vlastitog ponašanja i ponašanja drugih ljudi kako bi smanjili nesigurnost o tome kako će se neka osoba ponašati u budućnosti, te na taj način učinili mogućim predviđanje i potencijalnu, barem djelomičnu, kontrolu svijeta u kojem živimo. Pri atribuiranju, ljudi koriste informacije koje su im dostupne, čime zapravo određuju ne samo osobu, nego i društveni kontekst u kojem se ponašanje događa. Na temelju toga, ljude možemo smatrati „naivnim znanstvenicima“ jer oni, iako na puno manje objektivan i sustavan način, provode mala istraživanja u svojim glavama s istim ciljevima kao i pravi znanstvenici u svojim istraživanjima – ciljevima predviđanja i kontrole (Haralambos, 2002).

Heider (1944; prema Pennington, 1997) se smatra začetnikom ideje o atribuiranju. Formulirao je tri gledišta o tome kako ljudi razumiju svoju društvenu okolinu. Prvo, ljudi percipiraju da ponašanja imaju uzroke. Drugo, važno je razumjeti percepcije ljudi. Treće, uzrok ponašanja može se percipirati u osobi, u situaciji ili u kombinaciji ta dva elementa. Teoretičare, dakle, više zanima kako ljudi percipiraju uzroke ponašanja, nego koji su zaista uzroci tih ponašanja. Nesklad u percepciji uzroka ponašanja je česta pojava. Razlog tome može se tražiti u činjenici da je percepcija djelatan proces u kojem selektivno obraćamo pažnju na ograničene osobine naše društvene okoline. Heider (1958; prema Pennington, 1997) je smatrao da percepcija ovisi o značajkama onoga koji percipira, osobinama ponašanja koje percipiramo i društvenog konteksta u kojem se ponašanje percipira. Ono što očekujemo da ćemo vidjeti ima snažan utjecaj na ono što vidimo. On postavlja i razliku između unutarnjih i vanjskih uzroka. Vanjskim uzrocima smatra one za koje većina misli da bi ih prisilili da se ponašaju na sličan način u određenoj situaciji, dok se unutarnji nalaze u samoj osobi i njenim karakteristikama. Razlika između vanjskog i unutarnjeg je relativna; unutarnja atribucija može imati vanjske implikacije i obrnuto, ali važno je ono na što se stavlja naglasak pri procesu atribuiranja,. Postoje tri teorije atribucije, koje ne nude različita objašnjenja, nego nude objašnjenja koja ovise o dostupnosti informacija o nekom događaju i osobi te vrsti objašnjenja koje nas zanima.

Model kauzalnih shema

Model kauzalnih shema najprikladniji je kada postoje informacije o ponašanju osobe u samo jednoj situaciji. Donošenje atribucija u ovakvoj situaciji znači da se ljudi moraju osloniti na implicitne teorije ličnosti, stereotipe i slično. Autor ove teorije, Kelley (1972; prema Pennington, 1997) naziva ih kauzalne sheme, a pod tim pojmom podrazumijeva opći koncept neke osobe o određenim vrstama uzroka koje interakcijom proizvode specifičnu vrstu učinka. Ipak, ljudi trebaju nešto što će odrediti smjer njihovoj atribuciji. Kelley tu spominje načelo podcjenjivanja te zaključuje da, ukoliko primijetimo da je jedan uzrok prisutan, ne tražimo drugi (Pennington, 1997). Ovo načelo pokazuje da ljudi u socijalnoj percepciji teže jednostavnosti. Iako svako ponašanje najčešće ima i vanjski i unutarnji uzrok, ljudi će težiti odabrati samo jedan od njih kako bi ponašanje „objasnili“. U okviru ove teorije, važno je spomenuti i načelo povećavanja koje utječe na naše percepcije uzroka onda kada se nešto dogodi usprkos tome što je prisutan i neki inhibitorni uzrok (Hewstone i Stroebe, 2003). U takvom slučaju, uzrok koji smo pripisali događaju postaje važniji i istaknutiji. Kao primjer možemo navesti slučaj kada student položi ispit unatoč tome što je bio bolestan u vrijeme kada je trebao učiti. U takvim okolnostima će nam se pri atribuiranju njegova ustrajnost, inteligencija ili sposobnost činiti još istaknutijom. U ovom istraživanju oslanjamo se na model kauzalnih shema, budući da je sudionicima pružena samo informacija o spolu aktera koji doživljava neuspjeh.

Model kovarijacije

Model kovarijacije zahtijeva puno više informacija o samom akteru, ali i o ponašanju drugih ljudi u određenoj situaciji koja se procjenjuje. Prema Kelleyu (1967; prema Pennington, 1997), koriste se tri vrste informacija: informacija o dosljednosti koja nam govori je li se osoba ponašala slično i u nekim drugim situacijama ili se takvo ponašanje dogodilo samo sad, informacija o različitosti koja nam govori ponaša li se osoba slično i prema drugim ljudima, te informacija o suglasnosti koja nam govori kako se drugi ljudi ponašaju u toj situaciji ili prema određenoj osobi. Zaključak se donosi na temelju kovariranja ova tri elementa, koji zajedno daju cjelovitu sliku. Unutarnju atribuciju donosimo kada je dosljednost visoka, a različitost i suglasnost niske, dok vanjsku donosimo kada je situacija obrnuta; kada su različitost i suglasnost visoke, a dosljednost niska. Mogu se dogoditi i druge kombinacije, te u tim situacijama najčešće zaključujemo da su okolnosti bile neobične ili drugačije nego obično, npr. da je osoba bila pijana ili izrazito dobro raspoložena pa se ponijela na taj način.

McArthur (1972; prema Pennington, 1997) je ispitao ovaj model i potvrdio ga, ali se pokazalo da on ne vrijedi uvijek te da su informacije o različitosti najvažnije, zatim slijede informacije o dosljednosti, dok su informacije o suglasnosti najmanje važne. Također, Gerland i sur. (1975; prema Pennington, 1997) pokazali su da, ukoliko ljudima dopustimo da sami traže bilo kakve informacije o događaju, samo 23% traženih informacija će se odnositi na ove aspekte koje navodi Kelley, dok će se 29% informacija odnositi na osobine ličnosti aktera. Tu se još jednom pokazuje da ljudi pokušavaju stvoriti implicitne teorije ličnosti u svojim glavama, te smatraju da su upravo osobine ličnosti najrelevantnije za donošenje zaključaka o nečijem ponašanju (Larsen, 2008).

Model odgovarajućeg zaključivanja

Model odgovarajućeg zaključivanja postavili su Jones i Davis (1965; prema Pennington, 1997), a on se bavi samo situacijama kada se donose unutarnje atribucije. Uzima u obzir dva faktora: nezajedničke učinke ponašanja osobe, koji se tiču različitosti značajki ponašanja određene osobe, i društvenu poželjnost ponašanja. Poznavanje drugog faktora važno je ako se polazi od pretpostavke da ljudi žele da iz njihovog ponašanja proizlaze društveno poželjni učinci, tj. da društvo odobrava ono što činimo. Kad se ponašamo na društveno poželjan način, dajemo jako malo informacija o svojoj ličnosti jer takvo ponašanje ne razlikuje jednu osobu od druge. Odgovarajući zaključak, što bi u ovom slučaju značilo unutarnja atribucija, donosi se u slučajevima kada je ponašanje nisko po socijalnoj poželjnosti i kada postoji malo zajedničkih učinaka. Novitet u ovom modelu je stavljanje ponašanja u društveni kontekst jer postoji varijabla društvene poželjnosti. Nedostatak ovog modela jest to da se on može primijeniti samo na akcije kod kojih postoji element izbora, te činjenica da i neka ponašanja koja potvrđuju društvena očekivanja mogu biti informativna, pogotovo kad je riječ o stereotipima koji postoje u svakom društvu i ponašanjima koja su vođena njima (Pennington, 1997).

Suvremena istraživanja zaključivanja o dispozicijama osoba, odnosno unutarnjim atribucijama, bave se proučavanjem različitih stadija pri atribuiranju osobina. Predložena su tri stadija: identificiranje osobina koje su sadržane u nekom ponašanju, atribuiranje identificirane osobine akteru i situacijsko korigiranje kojim se atribucija osobine prilagođava vanjskim činiteljima. Takvo korigiranje nije automatsko, nego je potrebno uložiti svjesni napor da bi se dogodilo, te stoga mogu nastati pogreške u atribucijama.

Priistranosti u atribuiranju

Ljudi su podložni pogreškama u atribuiranju zbog različitih razloga. Jedan od najistaknutijih je *osnovna atribucijska pogreška* koja podrazumijeva sklonost podcjenjivanju važnosti situacijskih faktora i precjenjivanju dispozicijskih faktora pri procjenama uzroka tuđih ponašanja. Ideja o ovoj pogrešci osporavana je jer neki autori (npr. Harwey, Town, Yarkin, 1981; prema Pennington, 1997) tvrde da, kako bismo zaključili da je neka atribucija pogrešna, prvo trebamo znati koja je atribucija točna, a to nikad ne možemo sa sigurnošću utvrditi. Drugi izvor pogreške je *razlika između izvođača i promatrača*. Navodi se da pri traženju atribucija za vlastito ponašanje težimo situacijskim faktorima, a pri traženju atribucija za ponašanje drugih ljudi težimo dispozicijskim faktorima. Ove razlike mogu se pojaviti jednostavno iz razloga što o svom ponašanju imamo više informacija koje možemo iskoristiti, što nije slučaj kada objašnjavamo ponašanja drugih ljudi. Iz toga bismo mogli zaključiti da je atribucija izvođača točna. No, trebamo uzeti u obzir i istaknutost faktora. Izvođaču je istaknuta okolina, a promatraču akter jer on iskače iz okoline. Ukoliko promijenimo perspektivu, promijenit će se i atribucija. Treća pogreška je *hedonistička pristranost* koja podrazumijeva uzdizanje svojih sposobnosti a ciljem očuvanja samopoštovanja. Ako svoje uspjehe pripisujemo unutarnjim faktorima, to će dovesti do zadovoljstva i očuvane pozitivne slike o sebi. S istim ciljem, svoje neuspjehe pripisujemo vanjskim faktorima, situaciji ili lošoj sreći (Pennington, 1997). Također, atribucije će utjecati na motivaciju u budućnosti. Ako neuspjeh pripišemo nedostatku sposobnosti, mala je vjerojatnost da ćemo aktivnost koja je dovela do neuspjeha u budućnosti htjeti ponoviti ili se u njoj ponovno okušati (Hewstone i Stroebe, 2003).

Istraživanja su pokazala da su ljudi spremni na isti način uzdizati svoju grupu, te na isti način pripisivati uzroke ponašanja kao kod pristranosti prema samome sebi. Ukoliko pođemo od pretpostavke da se pojedinac identificira s određenom grupom, onda je jasno zašto je to tako. U tom slučaju, on uspjeh grupe percipira kao vlastiti uspjeh i obrnuto, pa se atribucije donose ponovno s ciljem očuvanja samopoštovanja i slike o sebi kao uspješnoj osobi. Ovakve atribucije, posebno kad uključuju i atribucije ponašanja drugih grupa koje idu u smjeru suprotnom od ovoga, mogu biti osnova za predrasude i stereotipe (Walby, 2005).

Stereotipi

Predrasude u širem smislu predstavljaju unaprijed stvoren pozitivan i negativan sud, uvjerenje o nekome ili nečemu koje je neutemeljeno i neopravdano. Ovakvi stavovi su neovisni o osobnom iskustvu i uglavnom pogrešni. Naziv se obično koristi za negativne stavove koji imaju izraženu emocionalnu komponentu (Petz, 2005). Predrasude se sastoje od tri komponente: kognitivne, emocionalne i konativne.

Kognitivnu komponentu predrasuda nazivamo stereotipima. *Stereotipi* su previše pojednostavljene i pretjerano generalizirane apstrakcije o grupama ljudi koje su uglavnom netočne, mada mogu sadržavati i istinu. Karakteriziraju ih tri osobine: ljudi se karakteriziraju po vrlo vidljivim značajkama kao što su spol, rasa, fizički izgled, nacionalnost i slično, svim članovima te kategorije pripisuje se posjedovanje istih značajki, te se bilo kojem pojedincu za kojeg se percipira da pripada toj skupini pripisuje posjedovanje istih stereotipnih značajki (Pennington, 1997). Stereotip nije nužno emocionalan i ne mora voditi diskriminaciji (Aronson, 2005). Istraživanja pokazuju da se stereotipi mogu mijenjati, ali da sam čin stereotipiziranja ostaje (npr. Karlins, Coffman, Walters, 1969; prema Pennington, 1997).

Campbell (1967) navodi četiri posljedice koje stereotipi imaju na predrasude:

1. Stereotipi djeluju na način da precjenjuju razlike koje između grupa postoje.
2. Stereotipi djeluju tako da podcjenjuju razlike koje unutar grupa postoje.
3. Stereotipi izobličavaju stvarnost jer imaju malo veze s istinom.
4. Stereotipi su obično negativni stavovi kojima ljudi opravdavaju diskriminaciju ili sukob s drugima.

Ovakvi stavovi opstaju iako smo svjesni da u velikoj većini slučajeva imaju malo veze s realnošću jer pružaju neku vrstu reda i strukture u kaotičnoj sredini u kojoj se čovjek nalazi. Na taj način, iako stavljamo ljude u pretinac, lakše se snalazimo, znamo što možemo očekivati od neke osobe. Također, oni opstaju i preko konformizma prema prevladavajućim društvenim normama ili vrijednostima koje ovise o društvu i vremenu u kojem živimo.

Stereotipi su pokušaji uguravanja ljudi u određene kategorije koje imamo u glavi bez stvarnog obraćanja pažnje na to kakva pojedina osoba zaista jest. Izobličavaju stvarnost jer se ne uspijevaju prilagoditi osobinama ličnosti pojedinca. Mogu rezultirati pristranošću i

predrasudama, ali pomoću njih smanjujemo potencijalno velik broj podražaja koji dolaze iz okoline, iz onoga što ljudi čine ili govore. Svakako, pri korištenju takvih „tehnika“ ljudi bi trebali biti svjesni i ograničenja, što najčešće nije slučaj.

Razlika između implicitnih teorija ličnosti i stereotipiziranja je u tome što kod prvih zaključke o tome koje bi osobine osoba trebala imati donosimo na temelju nečega što o osobi znamo, dok kod stereotipiziranja nastojimo osobu uvrstiti u već postojeću kategoriju u našoj glavi, pri čemu se izobličuje naša percepcija (Pervin, 2008). Stereotipi će se nakon toga nastaviti održavati i *selektivnom percepcijom* – tražit ćemo informacije koje ih potvrđuju, zanemarivati one koje ih opovrgavaju. Također, doći će i do toga da će se osoba zbog našeg stava i ponašanja usmjerenog prema njoj, početi i ponašati na način koji odgovara našim stereotipima. Takva pojava naziva se *proročanstvom koje samo sebe ispunjava*.

Posebno zanimljiva manifestacija stereotipiziranja pojavljuje se pri opažanju spolnih razlika.

Uobičajeno je da se žene smatraju brižnijima i manje asertivnima nego muškarci (npr. Deaux i Lewis, 1984; prema Aronson, 2005). Postoji teza da je takvo shvaćanje vezano za spolne uloge čak evolucijski određeno jer je ženama tradicionalno pripisivana uloga domaćice, zbog čega se mogu doimati brižnije. Nadalje, evolucijski psiholozi inače smatraju da se ponašanje muškaraca i žena razlikuje točno u onim područjima u kojima su se spolovi suočavali s izazovima adaptacije.

Čak i ako krenemo od darvinističke perspektive, možemo zaključiti da postoje biološki razlozi zašto su žene brižnije od muškaraca; brižnost žene-majke je bila presudna za preživljavanje potomstva, te su žene koje nisu imale tu osobinu imale manje preživjelih potomaka, čime se smanjila i mogućnost za prijenos gena te žene u buduće generacije. Iz svega navedenog proizlazi da ovakav stereotip nije nužno netočan.

Eagly i Wood (1991; prema Aronson, 2005) te Swim (1994; prema Aronson, 2005) pokazali su da su žene sklonije ponašanjima koja su socijalno osjetljivija, prijateljski usmjerena, te da su usmjerenije na dobrobit drugih ljudi nego muškarci, dok se muškarci ističu ponašanjima koja su dominantnija, kontrolirajuća i nezavisna.

Dakle, razlike između muškaraca i žena zaista postoje, međutim, problem koji nastaje kada je o stereotipima riječ jest procjenjivanje stvarnih spolnih razlika i podcjenjivanje preklapanja između muškaraca i žena. Provedena su brojna istraživanja kako bi se istražilo kako ljudi procjenjuju ponašanja drugih ljudi i čemu pripisuju uspjeh ili neuspjeh neke osobe, pogotovo kada su razlike u spolu u pitanju.

Feldman-Summers i Kiesler (1974; prema Aronson, 2005) proveli su istraživanje u kojem se pokazalo da studenti koji se susretnu s uspješnom ženom fizičarkom smatraju da je ona manje stručna i da je imala lakši put do uspjeha u profesiji nego uspješan muškarac fizičar. U istom tom istraživanju, studentice su smatrale da su i žena i muškarac jednako stručni u svojoj profesiji ali da je muškarcu put do uspjeha bio lakši. I studenti i studentice su veću motivaciju pripisivali ženi fizičarki. Jedno od objašnjenja jest da su time pokušavali opravdati manjak stručnosti ili inteligencije kod žene.

Deaux i Emsweiler (1974; prema Aronson, 2005) utvrdili su da čak i grupa koja je stereotipizirana zbog spola prihvaća stereotip ukoliko on nije previše ekstreman.

S obzirom na to da su spomenuta istraživanja relativno stara, Swim i Sanna (1990; prema Aronson, 2005) proučili su više istraživanja koja su provedena u razdoblju od 20 godina i zaključili da su rezultati vrlo slični ranijima. Promatrači uspjeh muškarca u nekom zadatku pripisuju njegovim sposobnostima, a uspjeh žene na tom istom zadatku njenom napornom radu, trudu. Neuspjeh muškarca, suprotno tome, pripisuje se lošoj sreći ili premalom trudu, a neuspjeh žene nedostatku sposobnosti.

Istraživanja također pokazuju da su mlade djevojke sklone podcjenjivanju vlastitih sposobnosti te preuzimanju krivnje za svoj neuspjeh (Nichols, 1975; prema Aronson, 2005). Takve sklonosti su najizraženije u tradicionalno muškim područjima, kao što je matematika (Stipek i Gralinski, 1991; prema Aronson, 2005), a takva vjerovanja ne razvijaju se u vakuumu nego imaju svoj izvor u društvenim stavovima i stavovima važnih osoba u životu djevojčice, odnosno žene. Pokazalo se da uvjerenja majke imaju važnu ulogu, jer su kćeri žena sa spolnim stereotipima vjerovala da nemaju razvijene sposobnosti za matematiku, a kćeri žena bez spolnih stereotipa nisu pokazivale takva uvjerenja. Dakle, pokazalo se da, ukoliko majka ne vjeruje da kćer može biti uspješna, ona vjerojatno ni neće biti uspješna onoliko koliko zaista može, tj. neće iskoristiti sav svoj potencijal (Jacobs i Eccles, 1992; prema Pennington, 1997).

CILJ ISTRAŽIVANJA

Istražiti kako spolni stereotipi utječu na procjenu uzroka neuspjeha drugih ljudi

PROBLEM ISTRAŽIVANJA

Utvrđiti kako pripisujemo razloge tuđem neuspjehu s obzirom na spol aktera, vrstu zadatka i spol samog promatrača.

HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

1. Neuspjeh žene u tipično muškom zadatku bit će pripisan internalnijim uzrocima nego neuspjeh muškarca u tipično muškom zadatku.
2. Neuspjeh muškarca u tipično ženskom zadatku bit će pripisan internalnijim uzrocima nego neuspjeh žene u tipično ženskom zadatku.
3. Ne postoji razlika u procjenama s obzirom na spol promatrača.

METODA

Instrumenti

U istraživanju su korištene kratke priče o neuspjehu osobe u određenom zadatku. U pričama su varirani spol aktera i vrsta zadatka koju on obavlja (tipično muški i tipično ženski zadatak). Procjenjivale su se, dakle, četiri priče; MM priča – u kojoj muškarac doživljava neuspjeh u muškom zadatku, MŽ priča – u kojoj muškarac doživljava neuspjeh u ženskom zadatku, ŽŽ priča – u kojoj žena doživljava neuspjeh u ženskom zadatku, i ŽM priča – u kojoj žena doživljava neuspjeh u muškom zadatku. Svaki sudionik je na *Russellovoj skali kauzalnih dimenzija* procijenio zašto osoba nije uspjela u zadatku koji je u priči obavljala. Skala se sastoji od tri subskale; subskala mjesta uzročnosti, subskala stabilnosti i subskala podložnosti kontroli. Skala sadrži ukupno 9 čestica, svakoj subskali pripadaju po 3 čestice. S obzirom na problem i cilj istraživanja, korištena je samo jedna subskala - subskala mjesta uzročnosti. Svaku česticu čini skala od devet stupnjeva, a budući da su sudionici procjenu radili na tri čestice, maksimalan

rezultat koji je bilo moguće dobiti procjenom je 27, a minimalan 3. Cronbachov alpha za subskalu mjesta uzročnosti iznosi 0.87 (Russel, 1982; prema Pavelin-Bernardić, 2003). Svaki sudionik procjenjivao je sve četiri priče, ali je njihov redoslijed bio variran. Nakon istraživanja provjerena je pouzdanost subskale mjesta uzročnosti na dobivenim rezultatima. Budući da je primijenjena četiri puta, dobivena su četiri podatka o pouzdanosti. Cronbachov alpha za tu skalu nakon čitanja priče u kojoj muškarac doživljava neuspjeh u tipično muškom zadatku iznosi .63, za istu skalu nakon čitanja priče u kojoj muškarac doživljava neuspjeh u tipično ženskom zadatku iznosi .57, nakon čitanja priče u kojoj žena doživljava neuspjeh u tipično ženskom zadatku iznosi .63, dok za skalu nakon čitanja priče u kojoj žena doživljava neuspjeh u tipično muškom zadatku iznosi .69.

Sudionici

U istraživanju su sudjelovali učenici 7. i 8. razreda OŠ „Retfala“ iz Osijeka, njih ukupno 104, od toga 53 djevojčice i 51 dječak.

Postupak

Istraživanje je provedeno na satu razrednika svakog pojedinog razreda, u dogovoru s ravnateljicom škole i razrednicima. Tjedan dana prije provedbe istraživanja, roditelji sudionika su odobrili njihovo sudjelovanje (Prilog 1), a i sami sudionici su potpisali *Suglasnosti* (Prilog 2) prije nego što im je eksperimentator pročitao uputu i podijelio upitnike. Svaki sudionik je dobio upitnik koji se sastojao od četiri priče, a iza svake priče nalazila se *Russellova skala kauzalnih dimenzija* (subskala mjesta uzročnosti) (Prilog 3). Redoslijed priča (priča MM, priča ŽŽ, priča MŽ, priča ŽM) bio je variran. Svaki sudionik imao je zadatak pročitati pojedinu priču i napisati što misli da je razlog neuspjeha, a zatim taj razlog procijeniti na priloženoj skali od tri čestice. Sudionicima je pročitana uputa u kojoj je navedeno da zadatke ispunjavaju redom i ne okreću novu stranicu dok nisu riješili onu koja je pred njima. Eksperimentator je sudionike zamolio za koncentraciju i samostalan rad, te im je bilo naglašeno da se traži isključivo njihovo mišljenje te da ne postoje točni i netočni odgovori. Nakon što su završili s procjenom, eksperimentator je pokupio upitnike i zahvalio im na sudjelovanju. Ispunjavanje upitnika je trajalo 20-30 minuta.

Istraživanje je odobreno od strane ravnatelja škole i od strane roditelja svakog sudionika. Također, svaki sudionik je potpisao da želi sudjelovati u istraživanju te da je upoznat s tim da je sudjelovanje dobrovoljno i da može odustati ukoliko to poželi. U istraživanju nije bilo zavaravanja sudionika, tražilo se samo da iznesu svoje mišljenje pa nema ni straha od neželjenih posljedica koje bi za njih ono moglo imati. Nakon provedbe sudionici su mogli postaviti pitanja ukoliko ih je nešto zanimalo.

U *Suglasnostima* koje su potpisivali roditelji i djeca bilo je navedeno da je naslov rada *Atribucije uspješnosti kod djece* kako bi se prikile nezavisne varijable istraživanja.

REZULTATI

Podaci su obrađeni složenom analizom varijance za mješovite uzorke, 2x2x2, s tim da su spol aktera, spol sudionika i vrsta zadatka nezavisne varijable, a rezultati na *Russellovoj skali kauzalnih dimenzija* zavisna varijabla. Dvije nezavisne varijable; spol aktera i vrsta zadatka testirane su na zavisnom uzorku, a treća, spol sudionika, dijeli uzorak na dva nezavisna, veličinom podjednaka dijela. U *Tablici 1* prikazana je deskriptivna statistika za sve sudionike na sva četiri provedena mjerenja.

Tablica 1

Deskriptivna statistika za sva četiri mjerenja, N=104

	<i>M</i>	<i>SD</i>
UK_MM	16.25	6.38
UK_MŽ	13.32	5.94
UK_ŽŽ	15.80	6.24
UK_ŽM	14.04	6.39

Legenda: UK_MM – procjena na Russellovoj skali nakon čitanja priče u kojoj muškarac doživljava neuspjeh u tipično muškom zadatku, UK_MŽ – procjena na Russellovoj skali nakon čitanja priče u kojoj muškarac doživljava neuspjeh u tipično ženskom zadatku, UK_ŽŽ – procjena na Russellovoj skali nakon čitanja priče u kojoj žena doživljava neuspjeh u tipično ženskom zadatku, UK_ŽM – procjena na Russellovoj skali nakon čitanja priče u kojoj žena doživljava neuspjeh u tipično muškom zadatku, *M* – aritmetička sredina, *SD* – standardna devijacija

U *Tablici 2* prikazani su rezultati dobiveni složenom analizom varijance za mješovite uzorke.

Tablica 2

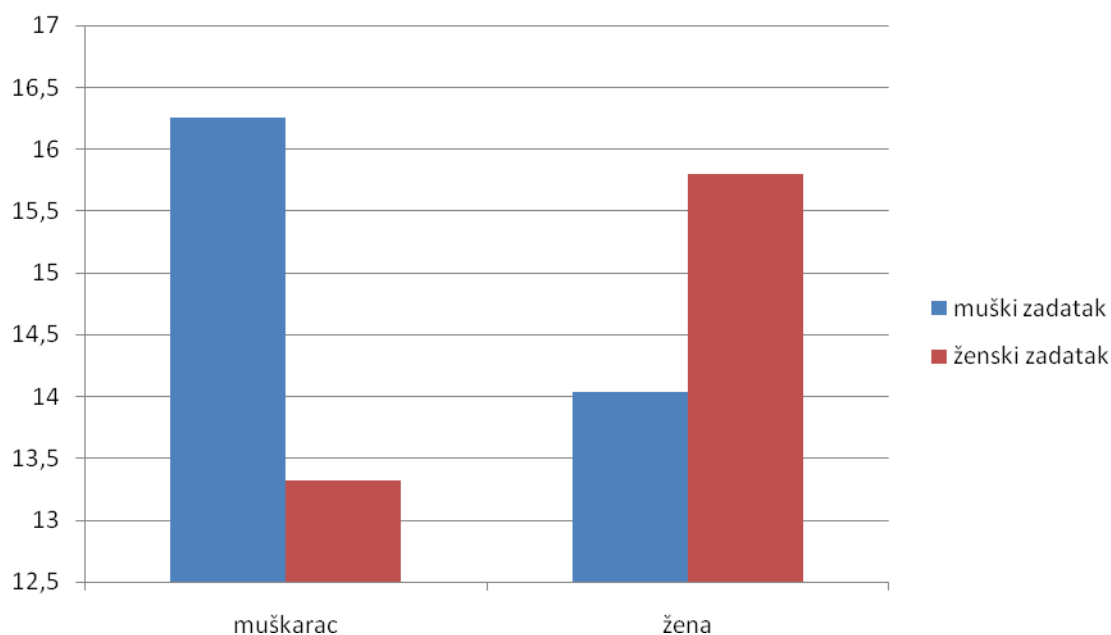
Završna tablica analize varijance za sve sudionike na Russellovoj subskali mjesta uzročnosti

Izvor varijabiliteta		<i>F</i>	<i>p</i>	η^2
GLAVNI EFEKTI	Spol aktera	0.11	.74	.00
	Vrsta zadatka	0.96	.33	.01
	Spol sudionika	2.98	.09	.03
INTERAKCIJSKI EFEKTI	Spol aktera* spol sudionika	0.02	.90	.00
	Spol aktera* vrsta zadatka	18.30	.00**	.15
	Vrsta zadatka* spol sudionika	1.52	.22	.02
	Vrsta zadatka* spol sudionika* spol aktera	3.51	.06	.03

Legenda: *F* – vrijednost F-omjera, *p* – statistička vjerojatnost, η^2 – veličina učinka, ** razlika je statistički značajna

Statistički značajnim pokazao se samo interakcijski efekt spola aktera i vrste zadatka. Međutim, ukoliko se u obzir uzme kriterij veličine učinka, interakcijski efekt spola aktera i vrste zadatka ima učinak veličine .15 koji možemo smatrati velikim, ali se mali učinak veličine .03 pojavljuje kod glavnog efekta spola sudionika i interakcijskog efekta sve tri nezavisne varijable. Bachmann i sur. (2005; prema Kolesarić, 2006) navode da kod analize varijance veličine učinka od .01 do .06 možemo smatrati malima, od .06 do .14 umjerenima, a veće od 0.14 velikima.

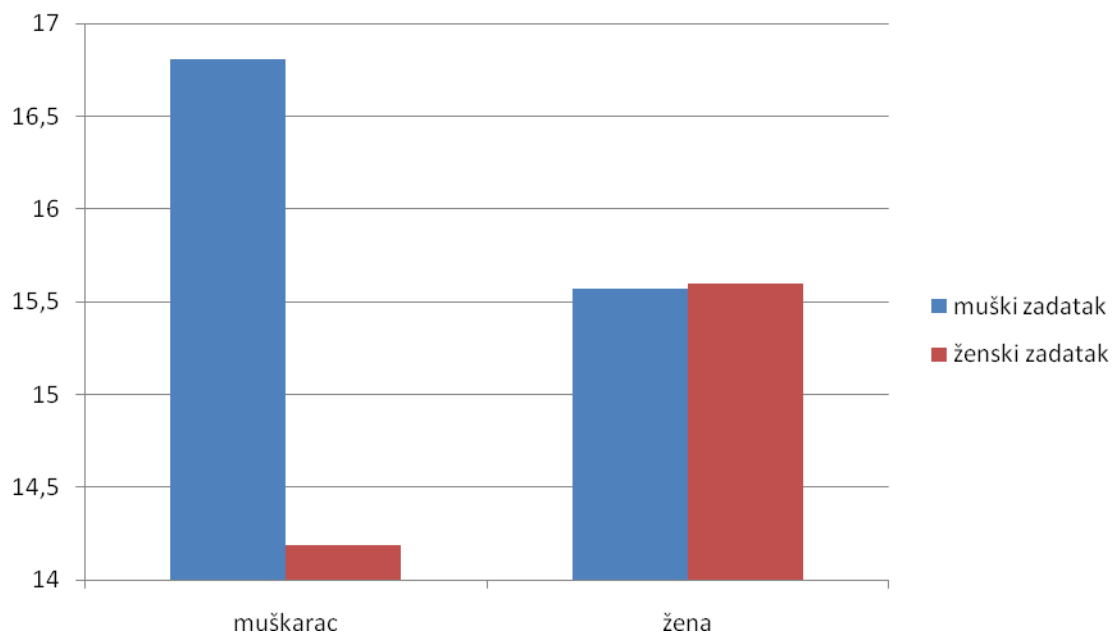
Na *Slici 1.* prikazan je interakcijski efekt spola aktera i vrste zadatka, pri čemu su na ordinati prikazani rezultati za sve sudionike na *Russellovoj skali*, dok su na apscisi prikazane dvije razine nezavisne varijable spola aktera; muškarac i žena.

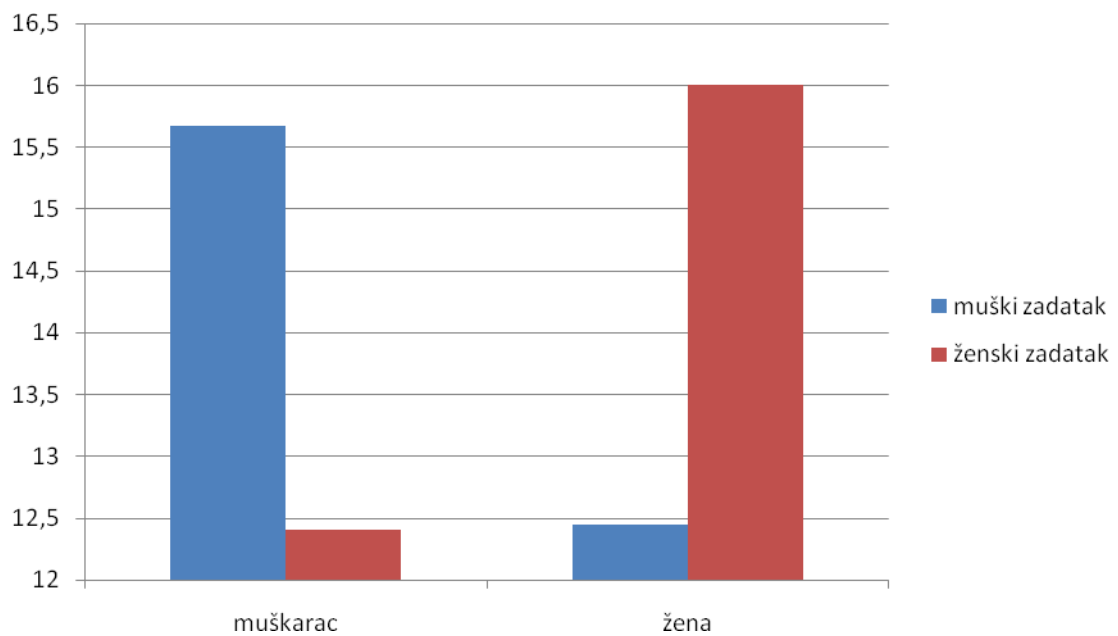
Slika 1. Grafički prikaz interakcije spola aktera i vrste zadatka (N=104)

Prema Slici 1. neuspjeh žene u tipično muškom zadatku pripisuje se internalnijim uzrocima od neuspjeha muškarca u istom zadatku ($t=3,09$, $df=103$; $p<.05$). Također, neuspjeh muškarca u tipično ženskom zadatku pripisuje se internalnijim uzrocima od neuspjeha žene u takvom zadatku ($t= 3.75$, $df=103$; $p<.05$).

Budući da se interakcijski efekt sve tri nezavisne varijable pokazao statistički neznačajnim prema kriteriju vjerojatnosti, ali se prema kriteriju veličine učinka pokazalo da on ipak postoji, promotrit ćemo i kakve razlike postoje u procjenama između muških i ženskih sudionika. Grafički prikazi koji slijede prikazuju odvojeno procjene dječaka i procjene djevojčica. Slika 2. prikazuje procjene djevojčica, a Slika 3. procjene dječaka, pri čemu su na ordinati prikazani rezultati procjene na *Russellovoj skali*, dok su na apscisi prikazane dvije razine nezavisne varijable spola aktera u priči, muškarac i žena.

Slika 2. Grafički prikaz interakcije spola aktera i vrste zadatka za ženske sudionike ($n_2=53$)

Slika 3. Grafički prikaz interakcije spola aktera i vrste zadatka za muške sudionike ($n_m=51$)

Na *Slici 2.* uočava se da djevojčice ne prave nikakvu razliku u procjenama uzroka neuspjeha kod žena na tipično ženskom i tipično muškom zadatku ($t=0.04$, $df=52$; $p>.05$). Kad je riječ o procjenama neuspjeha muškarca u priči, njegov neuspjeh u ženskom zadatku se pripisuje internalnijim faktorima od neuspjeha u muškom zadatku ($t=2.45$, $df=52$; $p<.05$). Također, ukoliko promotrimo razlike u procjenama za muškarce i žene u pojedinom zadatku, primjećujemo da kod djevojčica ne postoji statistički značajna razlika u tim procjenama. Djevojčice podjednako procjenjuju razloge neuspjeha muškarca i žene u tipično muškom zadatku ($t=1.55$, $df=52$; $p>.05$), te razloge neuspjeha u tipično ženskom zadatku ($t=1.60$, $df=52$; $p>.05$).

Slika 3. prikazuje procjene dječaka, koji neuspjeh muškarca u tipično ženskom zadatku procjenjuju internalnije nego njegov neuspjeh u tipično muškom zadatku ($t=2.39$, $df=50$; $p<.05$). Sukladno tome, neuspjeh žene na tipično muškom zadatku pripisuju internalnijim uzrocima nego njen neuspjeh u tipično ženskom zadatku ($t=3.33$, $df=50$; $p<.05$). Suprotno od djevojčica, kod dječaka postoji statistički značajna razlika u procjenama razloga neuspjeha muškarca i žene u tipično ženskom zadatku; neuspjeh muškarca u tipično ženskom zadatku pripisuju internalnijim faktorima nego neuspjeh žena u takvom zadatku ($t=2.72$, $df=50$; $p<.05$). Također, neuspjeh žene u tipično muškom zadatku pripisuju internalnijim faktorima nego neuspjeh muškarca u takvom zadatku ($t=3.68$, $df=50$; $p<.05$).

RASPRAVA

Kako bi se odgovorilo na probleme ovoga istraživanja, provedena je trosmjerna analiza varijance za mješovite uzorke. Glavni efekti triju nezavisnih varijabli nisu se pokazali statistički značajnima. Iz toga možemo zaključiti da spol aktera, vrsta zadatka ili spol samog sudionika ne utječu značajno na procjenu razloga nečijeg neuspjeha.

Spol aktera ($F=0.11$, $p>.05$, $\eta^2=.00$) nije se pokazao statistički značajnim, što znači da su sudionici podjednako procjenjivali razloge neuspjeha muških i ženskih aktera. Sudionici ne smatraju, dakle, da neuspjeh muškaraca ima internalnije razloge od neuspjeha žena ili obrnuto. Ovakav nalaz nije u skladu s istraživanjima koja pokazuju da je neuspjeh muškarca neočekivani ishod koji se atribuiru lošoj sreći, tj. eksternalno, dok je neuspjeh žene ishod koji se češće očekuje i on se pripisuje nedostatku sposobnosti, internalnim faktorima, iako nalazi nisu potpuno konzistentni (Deaux, 1979, Wallston i O'Leary, 1981; prema Jackson i sur., 1987).

Betz (1993; Denmark i Paludi, 2008) navodi da će se, generalno, uspjeh muškarca i neuspjeh žene atribuirati internalno, a neuspjeh muškarca i uspjeh žene eksternalno. Međutim, meta-analizom velikog broja istraživanja pokazalo se da su razlike toliko malene da bi mogle biti posljedica načina prikupljanja podataka ili nekog drugog faktora. Hyde (2004; prema Denmark i Paludi, 2008) smatra da je potrebno još puno istraživanja na ovu temu kako bi se moglo doći do konkretnih zaključaka, ali da nacrti istraživanja trebaju biti složeniji, uključivati različite situacijske faktore poput vrste zadatka. U današnje vrijeme spolni stereotipi prisutni su u manjoj mjeri nego u vrijeme kada su provedena spomenuta istraživanja, jer se položaj žena u društvu mijenja i ravnopravnost je sve izraženija pa ne čudi što se razlika nije pokazala značajnom na ovom faktoru.

Vrsta zadatka također se nije pokazala značajnom za procjenu. Oba zadatka, i tipično muški i tipično ženski zadatak, procijenjeni su podjednako ($F=0.96$, $p>.05$, $\eta^2=.01$). Sudionici nisu smatrali da ljudi u ovim zadacima doživljavaju neuspjeh iz različitih razloga ako uzimamo u obzir mjesto uzročnosti, što je ovim istraživanjem bilo ispitivano. To znači da sudionici općenito smatraju da podjednak omjer situacijskih i dispozicijskih faktora pridonosi neuspjehu u oba ova zadatka.

Spol sudionika nije se pokazao statistički značajnim čimbenikom ($F=2.98$, $p>.05$, $\eta^2=.03$), čime je potvrđena treća hipoteza koja glasi da nema razlike u atribucijama kod ženskih i muških sudionika. Ipak, pozornost treba obratiti na veličinu učinka u ovom faktoru, koja spada u kategoriju malih učinaka, pa ćemo se kasnije svakako još osvrnuti na spolne razlike u procjenama.

Interakcija spola sudionika i spola aktera u priči nije se pokazala značajnom ($F=0.02$, $p>.05$, $\eta^2=.00$). Neka istraživanja nisu sukladna s ovim nalazom jer bi prema teoriji očuvanja samopoštovanja, atribucije trebale ići u korist vlastitog spola. U ovom slučaju, kada se radi o neuspjehu, djevojčice bi trebale neuspjeh žene procjenjivati eksternalnije nego neuspjeh muškarca, a dječaci neuspjeh muškarca eksternalnije nego neuspjeh žene. Općenito, smatra se da većina kauzalnih atribucija nastaje radi zaštite pozitivne slike o sebi i očuvanja samopoštovanja. Dweck (1996; prema Fatemi i Asghari, 2012) pronalazi da dječja atribucija, odnosno interpretacija situacije ili događaja, može odrediti hoće li nastaviti težiti određenom cilju ili će od njega odustati. Atribucija vlastitog neuspjeha ili neuspjeha grupe s kojom se identificiramo važna je i zbog mogućeg nastanka fenomena naučene bespomoćnosti. Istraživanja su pokazala da muškarci puno češće nego žene koriste metodu samohendikepiranja – pripisivanja eksternalnih

uzroka vlastitom neuspjehu ili neuspjehu grupe kojoj pripadaju. Rhodewalt (1990; prema Denmark i Paludi, 2008) navodi da to može povećati motivaciju za dostizanjem cilja. Ipak, rezultati na ovom polju nisu konzistentni, a neki istraživači navode da spolne razlike ovise o domeni postignuća, sposobnostima sudionika i metodologiji istraživanja (Adler i Kaczala, 1984, Parson i sur, 1982; prema Fatemi i Asghari, 2012) Moguće je da rezultati ne pokazuju razliku jer nije došlo do identifikacije sudionika s akterom u priči. U prilog tome ide i činjenica da su sudionici prilikom istraživanja nekoliko puta postavili pitanje „koliko godina imaju Ana i Hrvoje“, na koje im je odgovoreno da su oni odrasle osobe. Moguće je da bi se identifikacija dogodila da su priče uključivale dječaka i djevojčicu koji rade zadatak koji je svojstven djevojčicama u jednoj verziji, odnosno dječacima u drugoj verziji priče.

Interakcija spola sudionika i vrste zadatka nije se pokazala značajnom ($F=1.52$, $p>.05$, $\eta^2=.02$). Djevojčice i dječaci podjednako procjenjuju razloge neuspjeha i u tipično muškom i u tipično ženskom zadatku. Iz toga možemo zaključiti da smatraju da su za uspjeh u oba zadatka važni eksternalni i internalni faktori u podjednakoj mjeri.

Statistički značajnom pokazala se interakcija između spola aktera i vrste zadatka ($F=18.30$, $p<.05$, $\eta^2=0.15$), kako se i očekivalo prema hipotezama. Neuspjeh muškarca na tipično ženskom zadatku pripisan je internalnijim uzrocima nego neuspjeh žene na takvom zadatku, dok je neuspjeh žene na tipično muškom zadatku pripisan internalnijim faktorima nego neuspjeh muškarca u takvom zadatku. Mnoga istraživanja koja uključuju ove faktore potvrđuju dobivene rezultate. Swim i Sanna (1996; prema Ball, 2007), na primjer, navode da će uspjeh žene u muškom zadatku biti pripisan situacijskim faktorima, dok će uspjeh muškarca u takvom zadatku biti pripisan dispozicijskim faktorima. Nadalje, Rosen i Jerdee (1974, prema Cohen-Kaner, 1995), istraživali su razlike u percepciji uspješnosti vođe organizacije kod zaposlenika, ovisno o tome je li vođa ženska ili muška osoba. Pokazalo se da muške osobe na toj funkciji zaposlenici percipiraju kao efektivnije, neovisno o tome je li procjena vršena od strane muških ili ženskih zaposlenika. Zaključuju da jednake procjene oba spola zaposlenika proizlaze iz činjenice da i muškarci i žene odrastaju u istom okruženju i time dijele zajednička očekivanja i percepciju prikladnog ponašanja vezanog za spol. Ta očekivanja utječu na njihove atribucije i vode do ovakvih atribucija na istraživanom radnom mjestu. Drugo istraživanje, koje su proveli Forsyth i suradnici (1985; prema Cohen-Kaner, 1995) pokazalo je da i muškarci i žene vjeruju da su sposobnosti za obavljanje zadataka koji su postavljeni pred vođe važniji za uspješno vodstvo nego interpersonalne sposobnosti, te tome dodaju da se sposobnost uspješnog obavljanja zadataka češće pripisuje muškarcima, dok se interpersonalne sposobnosti češće pripisuju

ženama, pa ne iznenađuje nalaz da se uspjeh muškarca na mjestu vođe smatra očekivanim, te su stoga i atribucije tog uspjeha internalnije nego kad je riječ o uspjehu žene. Postoje i istraživanja u kojima ovakve razlike nisu pronađene (npr. Day i Srogdill, 1972; prema Cohen-Kaner, 1995). Čini se da inkonzistencija rezultata proizlazi iz različitih uvjeta u kojima se istraživanja odvijaju. Pokazalo se da razlika postoji kada se istraživanja odvijaju u laboratorijskim uvjetima, dok ona ne postoji kada se odvijaju u stvarnim, terenskim uvjetima. Ljudi se dakle, oslanjaju na stereotipe u nedostatku drugih informacija (Deaux i Lewis, 1984, Gerber, 1988, Locksley i sur., 1980, Miller, 1987; prema Cohen-Kaner, 1995). Ovo istraživanje možemo nazvati istraživanjem u „laboratorijskim“ uvjetima jer je sudionicima pružena samo informacija o spolu aktera, te je to bilo jedino na što su se mogli osloniti pri svojim procjenama. Iz tog razloga su ovi rezultati očekivani, te ukazuju na stereotipe koji postoje kod sudionika.

S obzirom da je uz statističku vjerojatnost, izračunata i veličina učinka, obratit ćemo pozornost i na taj faktor. Veličina učinka koristi se kao pomoćna mjera jer statistička značajnost ovisi o mnoštvu faktora poput stvarne veličine neke pojave u populaciji, veličine uzorka u istraživanju i odabrane razine značajnosti pri interpretaciji rezultata. Zbog tih nedostataka preporučuje se uz statističku značajnost prikazati i veličinu učinka, jer ona nije ovisna o veličini uzorka. U društvenim znanostima veličina učinka je najčešće vrlo mala pa to stvara poteškoće u interpretaciji rezultata (Ferguson, 2009).

Učinak glavnog efekta spola sudionika u ovom istraživanju, kao i interakcijskog efekta spola sudionika i spola aktera, pokazao se malim, $\eta^2=0.03$, a razlike je pokazao i grafički prikaz procjena djevojčica i dječaka, pa je daljnjom obradom utvrđeno da djevojčice podjednako procjenjuju razloge neuspjeha žena i na jednom i na drugom zadatku, dok neuspjeh muškaraca u tipično ženskom zadatku ipak procjenjuju internalnije nego njihov neuspjeh u muškom zadatku. Razlog podjednako procjeni neuspjeha žena i na muškom i na ženskom zadatku može biti upravo emancipacija žena koja se svakodnevno naglašava, pa stoga djevojčice smatraju da je potreban podjednak omjer internalnih i eksternalnih faktora kako bi doživjele uspjeh, odnosno neuspjeh i u jednom i u drugom zadatku. Drugim riječima, ne smatraju da muški zadatak, u odnosu na ženski, zahtijeva neke dodatne sposobnosti koje žena nema ili ne može savladati. Također, kod djevojčica ne pronalazimo razliku u procjenama uspjeha muškaraca i žena u pojedinom zadatku. One razloge neuspjeha muškarca u tipično muškom zadatku procjenjuju jednako kao i razloge neuspjeha žene u tom zadatku, kao i razloge neuspjeha muškarca i žene u tipično ženskom zadatku, čime se pokazuje nepostojanje utjecaja stereotipa na procjene koje su djevojčice vršile. Raniji nalazi su različiti, ali većina pokazuje da žene vlastiti uspjeh više

pripisuju trudu i zalaganju nego sposobnostima. Međutim, Dixon (1933; prema Wu, 2011) je istraživala eksternalnost atribucija kod žena za vlastiti neuspjeh i zaključila da žene pokazuju sve manje eksternalnosti u procjenama svog uspjeha i uspjeha žena općenito, a pokazalo se i da pokazuju sve više samopodržavajućih procjena (Maguire, 1996; prema Wu, 2011). Moguće je da i ovi nalazi idu u prilog tome da djevojčice procjenjuju da žene trebaju uložiti trud kako bi uspjele u nekom zadatku, neovisno o tome je li on muški ili ženski, ali taj se trud može smatrati internalnim faktorom u smislu upornosti i ustrajnosti.

Suprotno tome, dječaci neuspjeh muškarca u tipično ženskom zadatku procjenjuju internalnije nego njegov neuspjeh u tipično muškom zadatku, a neuspjeh žene u tipično muškom zadatku procjenjuju internalnije nego njen neuspjeh u tipično ženskom zadatku. Isto tako, pokazuju statistički značajne razlike i u procjenama razloga neuspjeha žene i muškarca na tipično muškom zadatku, gdje smatraju da su razlozi neuspjeha žene na takvom zadatku internalniji nego razlozi neuspjeha muškarca, dok je na tipično ženskom zadatku obrnuto. Iz toga proizlazi da u njihovim atribucijama stereotipi igraju ulogu, te da se zapravo na ovom dijelu uzorka potvrđuju prve dvije hipoteze. Moguće je da ovakve razlike nastaju jer su muškarci općenito skloniji pripisivati razloge svog neuspjeha eksternalnim faktorima, pa tako i razloge neuspjeha svoje grupe, nego što je to slučaj kod žena. Na taj način štite svoje samopouzdanje i pozitivnu sliku o sebi, te povećavaju motivaciju za nastavak rada na zadacima tog tipa (Suzić, 2001). Razlog internalnije procjene neuspjeha muškarca na ženskom zadatku može biti činjenica da je zaista neobično u našem društvu da muškarac šije haljinu, osim ukoliko mu to nije zanimanje, pa dječaci smatraju da muškarac ni ne mora imati sposobnosti obaviti taj zadatak. Dakle, zadatak je irelevantan za osobu koja ga obavlja pa neuspjeh ne utječe na sliku o sebi. U slučaju da se u muškom dijelu uzorka dogodila identifikacija s muškarcem u pričama, njihova internalna atribucija neuspjeha ne bi narušila pozitivnu sliku o sebi. Da se radilo o nekom relevantnom zadatku za njihovu sliku o sebi, internalna atribucija neuspjeha smanjila bi motivaciju za obavljanje tog zadatka u budućnosti (Vrbešić, 2007). Što se tiče procjena neuspjeha žena, čini se da su priče o ravnopravnosti žena puno više utjecale na djevojčice, nego na dječake, te da oni još uvijek ne smatraju da žene i muškarci mogu i trebaju obavljati iste zadatke i da spol ne mora utjecati na uspješnost u njima.

U budućim istraživanjima bilo bi korisno uključiti i procjenu uzroka uspjeha muškaraca i žena, a ne samo neuspjeha, kako bi se vidjelo postoji li razlika na tom području. Također, ukoliko bi se istraživanje provodilo na ovaj način, u priče bi se mogli uključiti različiti tipično muški i tipično ženski zadaci, a ne samo po jedan svake vrste. Na taj način generalizacija bi bila

opravdanija ukoliko bi do razlike između dvije vrste zadataka došlo. Što se tiče uzorka, smatramo da su djeca ove dobi bila dobar izbor za sudionike, budući da su u pubertetu, u dobi kad odrastaju i preuzimaju spolne i rodne uloge. Isto tako, njihovi odgovori mogu biti odraz obitelji iz koje dolaze, stavova unutar obitelji i odgoja. Ukoliko bi se istraživanje provelo na odraslim osobama, moguće je da bi postojala veća količina socijalno poželjnih odgovora, prikrivali bi stereotipne stavove jer bi shvatili svrhu istraživanja.

ZAKLJUČAK

Ovim istraživanjem potvrđeno je da se neuspjeh muškarca u tipično ženskom zadatku pripisuje internalnijim uzrocima nego neuspjeh žene u istom tom zadatku. S druge strane, neuspjeh žene u tipično muškom zadatku pripisuje se internalnijim uzrocima nego neuspjeh muškarca na takvom zadatku. Utvrđen je dakle, utjecaj interakcije spola aktera i vrste zadatka pri procjenama uspješnosti drugih ljudi.

Veličina učinka pokazala je razlike u procjenama djevojčica i dječaka. Djevojčice ne pokazuju gore navedene razlike u procjenama, te kod njih postoji samo uvjerenje da je neuspjeh muškarca u ženskom zadatku uvjetovan internalnijim faktorima nego njegov neuspjeh u muškom zadatku. Kada je riječ o neuspjehu žena, ne pokazuju razliku u procjenama čak ni pod ovim uvjetima.

Dječaci, suprotno tomu, pokazuju razliku u procjenama koja ide u smjeru stereotipnih stavova, pa smatraju da je neuspjeh muškarca u ženskom zadatku uvjetovan internalnijim faktorima nego neuspjeh žene u tom zadatku, dok je u slučaju muškog zadatka obrnuto. Također, smatraju da je neuspjeh muškarca u ženskom zadatku uvjetovan internalnijim faktorima nego njegov neuspjeh u muškom zadatku, dok je neuspjeh žene u muškom zadatku uvjetovan internalnijim faktorima nego njen neuspjeh u ženskom zadatku.

LITERATURA

- Aronson, E. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate d.o.o.
- Ball, T. (2007). Sex role and sexual orientation stereotyping: Gender of attributions and need for cognition. *The Osprey Journal of Ideas and Inquiry*. 19, 109-132
- Campbell, D. T. (1967). Stereotypes and the perception of group differences. *American Psychologist*. 22, 817-829
- Cohen-Kaner, I. (1995). Attributions about male and female leaders in organizations. *Journal of Jewish communal service*. 6, 139-149
- Denmark, F., Paludi, M. A. (2008). *Psychology of women: A handbook of issues and theories*. Westport, CT: Praeger publisher
- Fatemi, A. H., Asghari, A. (2012). Attribution theory, personality traits, and gender differences among EFL learners. *International Journal of Education*. 4, 181-201
- Ferguson, C. J. (2009). An effect size primer: A guide for clinicians and researchers. *Professional psychology: Research and practice*. 40, 532-538
- Haralambos, M. (2002). *Sociologija: teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing
- Hewstone, M., Stroebe, W. (2003). *Socijalna psihologija: europske perspektive*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Jackson, L. A., Hansen, R. D., Hansen, C. H., Sullivan, L. A. (1987). *Gender stereotypes and attributions: A Bayesian analysis*. Annual convention of the Psychological Associations, New York
- Kolesarić, V. (2006). *Analiza varijance u psihologijskim istraživanjima*. Osijek: Filozofski fakultet
- Larsen, R. J. (2008). *Psihologija ličnosti: područja znanja o ljudskoj prirodi*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Pavlin-Bernardić, N. (2003). *Ispitivanje utjecaja informacije o spolnoj orijentaciji aktera na objašnjavanje uspjeha/neuspjeha ovisno o vrsti zadatka*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: odsjek za psihologiju filozofskog fakulteta u Zagrebu
- Pennington, D. C. (1997). *Osnove socijalne psihologije*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Pervin, L. A. (2008). *Psihologija ličnosti: teorije i istraživanja*. Zagreb: Školska knjiga
- Petz, B. (ur.) (2005). *Psihologijski riječnik*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Suzić, N. (2001). Atribucija ciljeva studenata. *Vaspitanje i obrazovanje – časopis za pedagošku teoriju i praksu*. 4, 51-69

- Vrbešić, S. (2007). *Atribucije školskog uspjeha i neuspjeha s obzirom na rod i strah od ispitivanja*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: odsjek za psihologiju filozofskog fakulteta u Zagrebu
- Walby, S. (2005). *Rodne preobrazbe*. Zagreb: Ženska infoteka
- Wu, J. (2011). An investigation and analysis of attribution preference and gender difference of non-english major's english learning – based on investigation of non-english major's in Tianjin Polytechnic University. *Journal of language teaching and research*. 2, 332-337
- Zvonarević, M. (1989). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Školska knjiga

PRILOG 1. *Suglasnost* koju su potpisivali roditelji sudionika

Poštovani roditelji!

Za potrebe diplomskog rada studentice psihologije Kristine Gvozdić provodimo istraživanje na temu "*Atribucije uspješnosti kod djece*". Cilj ovog istraživanja je ispitati kako djeca procjenjuju uzroke neuspjeha drugih ljudi.

Sukladno Zakonu o psihološkoj djelatnosti i Etičkom kodeksu psihologa podaci dobiveni u ovom istraživanju bit će strogo povjerljivi i čuvani. Svi izvještaji nastali na temelju ovog istraživanja koristit će rezultate koji govore o grupi djece ove dobi općenito (nigdje se neće navoditi rezultati pojedinačnog sudionika).

Dozvolu za ispitivanje dobili smo od ravnatelja škole, a u skladu s Etičkim kodeksom psihologa, prije ispitivanja željeli smo Vas kao roditelje obavijestiti o istraživanju i zatražiti Vašu suglasnost. Također, Vašoj djeci ćemo pobliže objasniti svrhu ispitivanja, odgovoriti na njihova pitanja, te ih zamoliti i za njihov pristanak za sudjelovanje u istraživanju. Nakon toga, ispitivanje će se obaviti samo na onim učenicima koji su pristali sudjelovati. Ukoliko imate ikakva pitanja možete kontaktirati diplomanticu Kristinu Gvozdić na sljedeći telefonski broj 098/9222-770.

SUGLASNOST

Suglasan sam da moje dijete _____

(prezime i ime, razred)

sudjeluje u istraživanju, uz pridržavanje Etičkog kodeksa i uz zaštitu tajnosti podataka (molim, zaokružite DA ukoliko ste suglasni da dijete sudjeluje u istraživanju, a NE ukoliko to ne želite).

DA

NE

(potpis roditelja)

U Osijeku, _____

PRILOG 2. *Suglasnost* koju su potpisivali sudionici

SUGLASNOST

za provođenje istraživanja na učenicima

Molimo Vas suglasnost za sudjelovanjem u istraživanju za potrebe diplomskog rada Kristine Gvozdić na temu *Atribucije uspješnosti kod djece*.

(napiši svoje prezime i ime, razred tiskanim slovima na gornju crtu)

„Svojim potpisom izražavam svoj pristanak za sudjelovanje u istraživanju i potvrđujem da sam informiran da je moje sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno, da imam pravo odustati u bilo kojem trenutku, da su istraživači obvezni pridržavati se Etičkog kodeksa i da su dužni zaštititi tajnost podataka.“

(vlastiti potpis)

U Osijeku, _____

PRILOG 3. *Russellove skale atribucije*; subskala mjesta uzročnosti, uz priče za koje se vršila procjena

UPUTA

Pred vama se nalazi nekoliko kratkih priča, te se ispod svake nalazi upitnik s nekoliko pitanja na koja je potrebno odgovoriti i dati svoju procjenu. Ovo nije upitnik u kojem se ispituje vaše znanje te ne postoje točni i netočni odgovori, važno nam je samo vaše mišljenje. Bitno je, stoga, da radite samostalno, da pročitate svaku priču i razmislite o njoj, zatim odgovorite na postavljeno pitanje i date procjenu na skalama koje su navedene. Procjene se vrše na skalama od 1 do 9, te je označeno što znači broj jedan, a što znači broj 9. Svoj odgovor možete stupnjevati ovisno o tome koliko se vaše mišljenje slaže s onim što je navedeno uz brojeve. Za svako pitanje potrebno je zaokružiti jedan broj kroz koji ćete izraziti svoje mišljenje.

Molim vas da odgovorite na svako pitanje redom i da prelazite na iduću stranicu tek kad riješite onu koja je pred vama.

Nakon što odgovorite na sva pitanja, odložite upitnike sa strane kako bih ih mogla skupiti, a kad svi upitnici budu skupljeni, moći ćete postaviti pitanja ukoliko vas nešto zanima.

Za početak molim da ispunite podatke o sebi koji su navedeni ispod.

Hvala!

Spol M Ž

Dob:

Razred:

Hrvoju je tokom putovanja pukla guma na automobilu. Parkirao je uz cestu i pokušao ju zamijeniti, ali nije uspio to učiniti.

Što misliš, zašto osoba u priči nije uspjela u zadatku koji je pokušala obaviti? Napiši što je, po tvom mišljenju, uzrok neuspjeha?

Razmisli o uzroku koji si napisao/la. Pitanja koja su navedena odnose se na tvoje mišljenje o tom uzroku. Ne postoje točni i netočni odgovori, tvoj zadatak je razmisliti o događaju koji je opisan u priči i reći svoje mišljenje o tome zašto se to dogodilo. Na svakoj skali potrebno je zaokružiti broj koji odgovara tvojoj procjeni uzroka.

1. Je li uzrok nešto što:
proizlazi iz osobina osobe u priči 1----2----3----4----5----6----7----8----9 proizlazi iz situacije

2. Je li uzrok nešto što je:
izvan osobe u priči 1----2----3----4----5----6----7----8----9 u samoj osobi u priči

3. Je li uzrok:
vezan uz osobu u priči 1----2----3----4----5----6----7----8----9 vezan za okolnosti u kojima se našla

Ani je tokom putovanja pukla guma na automobilu. Parkirala je uz cestu i pokušala ju zamijeniti, ali nije uspjela to učiniti.

Što misliš, zašto osoba u priči nije uspjela u zadatku koji je pokušala obaviti? Napiši što je, po tvom mišljenju, uzrok neuspjeha?

Razmisli o uzroku koji si napisao/la. Pitanja koja su navedena odnose se na tvoje mišljenje o tom uzroku. Ne postoje točni i netočni odgovori, tvoj zadatak je razmisliti o događaju koji je opisan u priči i reći svoje mišljenje o tome zašto se to dogodilo. Na svakoj skali potrebno je zaokružiti broj koji odgovara tvojoj procjeni uzroka.

1. Je li uzrok nešto što:
proizlazi iz osobina osobe u priči 1----2----3----4----5----6----7----8----9 proizlazi iz situacije

2. Je li uzrok nešto što je:
izvan osobe u priči 1----2----3----4----5----6----7----8----9 u samoj osobi u priči

3. Je li uzrok:
vezan uz osobu u priči 1----2----3----4----5----6----7----8----9 vezan za okolnosti u kojima se našla

Anu su zamolili da sašije haljinu za glumicu u dječjoj predstavi. Ona je to pokušala učiniti, ali nije uspjela i haljina se nije mogla iskoristiti za predstavu.

Što misliš, zašto osoba u priči nije uspjela u zadatku koji je pokušala obaviti? Napiši što je, po tvom mišljenju, uzrok neuspjeha?

Razmisli o uzroku koji si napisao/la. Pitanja koja su navedena odnose se na tvoje mišljenje o tom uzroku. Ne postoje točni i netočni odgovori, tvoj zadatak je razmisliti o događaju koji je opisan u priči i reći svoje mišljenje o tome zašto se to dogodilo. Na svakoj skali potrebno je zaokružiti broj koji odgovara tvojoj procjeni uzroka.

1. Je li uzrok nešto što:
proizlazi iz osobina osobe u priči 1----2----3----4----5----6----7----8----9 proizlazi iz situacije

2. Je li uzrok nešto što je:
izvan osobe u priči 1----2----3----4----5----6----7----8----9 u samoj osobi u priči

3. Je li uzrok:
vezan uz osobu u priči 1----2----3----4----5----6----7----8----9 vezan za okolnosti u kojima se našla

Hrvoja su zamolili da sašije haljinu za glumicu u dječjoj predstavi. On je to pokušao učiniti, ali nije uspio i haljina se nije mogla iskoristiti za predstavu.

Što misliš, zašto osoba u priči nije uspjela u zadatku koji je pokušala obaviti? Napiši što je, po tvom mišljenju, uzrok neuspjeha?

Razmisli o uzroku koji si napisao/la. Pitanja koja su navedena odnose se na tvoje mišljenje o tom uzroku. Ne postoje točni i netočni odgovori, tvoj zadatak je razmisliti o događaju koji je opisan u priči i reći svoje mišljenje o tome zašto se to dogodilo. Na svakoj skali potrebno je zaokružiti broj koji odgovara tvojoj procjeni uzroka.

1. Je li uzrok nešto što:
proizlazi iz osobina osobe u priči 1----2----3----4----5----6----7----8----9 proizlazi iz situacije

2. Je li uzrok nešto što je:
izvan osobe u priči 1----2----3----4----5----6----7----8----9 u samoj osobi u priči

3. Je li uzrok:
vezan uz osobu u priči 1----2----3----4----5----6----7----8----9 vezan za okolnosti u kojima se osoba našla